

Barnbiblioteket Saga

*Historien om
en banbrytande insats för att
sprida bra böcker till barn och ungdom*

Lärarförbundet

Endast det bästa är gott nog åt barnen

Endast det bästa är gott nog åt barnen. Det var mottot för Emil Hammarlund som med sin hustru Amanda tog initiativ till Svensk Läraretidnings förlagsaktiebolag.

Emil Hammarlund startade Svensk Läraretidning 1881. 1891 gav han och hans hustru Amanda ut första utgåvan av *Jultomten*. Tidningen hade måttligt pris, bjöd spännande läsning och bra bilder. Några år senare kom också *Tummeliten*, läsning för smått folk.

Genom åren hade tidningen många kvalificerade medarbetare, bland andra Carl Larsson.

På Emil Hammarlunds initiativ bildades 1897 Svensk Läraretidnings förlagsaktiebolag - lärarkårens eget förlag.

Sveriges Allmänna Folkskol-lärareförening och dess kretsar var delägare och 1897 inleddes samarbetet mellan förlaget och föreningen för att ge ut "...en på samma gång prisbillig och verkligt sund barn- och ungdomsläsning".

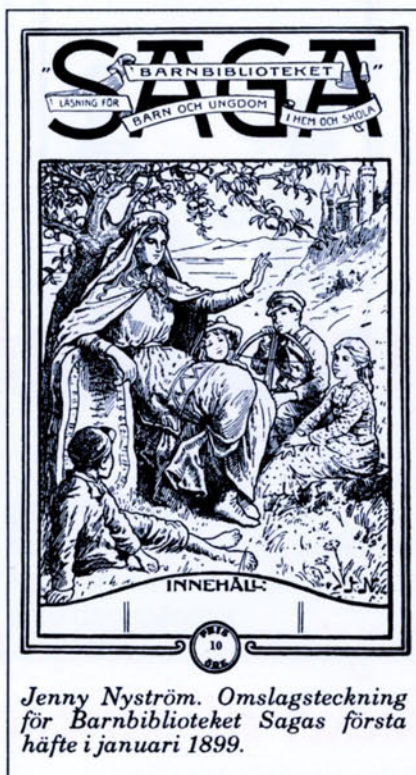
Förlaget övertog såväl tidningen som utgivningen av *Jultomten* och *Tummeliten*.

Programförklaring

1898 gjordes en programförklaring för utgivningen:

Litteratururvalet "...borde innehålla dels särskilt underhållande läsning som är ägnad att väcka barnens läslust, dels och sådana arbeten, hvilka med ett fängslande framställningsätt förena ett innehåll som tillgodoser barnens kunskapsbegär och behov av ökadt vetande".

När planerna konkretiserades än mer angavs fem litteraturtyper:

Jenny Nyström. Omslagsteckning för Barnbiblioteket Sagas första häfte i januari 1899.

- ☐ Sagosamlingar
 - ☐ Berättelser
 - ☐ Skildringar ur historien
 - ☐ Geografiska skildringar
 - ☐ Skildringar från naturen
- "...och de mänskliga sysselsättningarnas olika områden"

Lågt pris, stor spridning

1898 tog namnet form: *Saga. Läsning för barn och ungdom i hem och skola*.

Man ville nå läsarkategorier "...för vilka litteraturen ännu varit stängd" eller som man exemplifierade: "I vårt land finns ännu hundratusentals barn som aldrig läst Robinson Kruse".

Medvetet satte man priset lågt - 10 öre för 48 sidor - för att Saga "...desto bättre skulle fylla sin

uppgift, det vill säga tränga ner bland alla samhällsklasser".

Häftena blev en sorts följetong. Varje häfte innehöll något eller några avsnitt av en bok. Efter några häften hade man hela boken.

Utgivningen var också banbrytande genom att man såväl översatte som bearbetade verk som först genom Saga fick sin spridning.

En motsvarighet till Saga-serien fanns i Danmark och Norge där man gav ut Børnens Bogsamling, också det häften som man prenumererade på och häfte för häfte fick ta del av en bok.

I januari 1899 kom det första häftet i Barnbiblioteket Saga, Svenska folksagor, i bearbetning av Fridtjuv Berg och med omslag av Jenny Nyström.

Saga kom att spela en avgörande roll för att sprida god läsning, och nådde också till betydande del grupper som i den tidens Sverige inte självklart kom i åtnjutande av möjligheten till litteratur och kvalitetsläsning.

Sekelskiftets barnboksdebatt

Vid sekelskiftet förekom i Sverige en livlig och omfattande debatt om barnens läsning, vid föreningsmöten, i dagstidningar och andra tryck.

Ett av de fränare inläggen om den tidens barn- och ungdomslitteratur gjordes av Gurli Linder i "Våra barns nöjesläsning" (1902). Där anför hon som huvudargument mot vad hon kallar "snömosböcker" att de nästan uteslutande vänder sig till överklassen. Man kan inte gärna tänka sig att fattiga barn skall ha intresse för böcker som

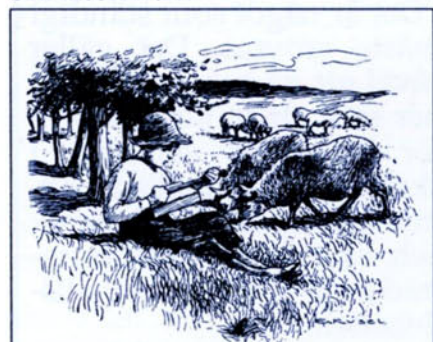
skildrar överklassens vardagsliv och välgörenhet mot fattiga, menade hon.

Innehållet var viktigt då det handlade om att ungdomsläsning inte längre skulle vara en exklusiv angelägenhet endast för de högre samhällsklasserna.

Bättre läromedel

Sveriges Allmänna Folkskollärareförening bidrog i hög grad till att förnya och förbättra läromedlen.

Läsebok för folkskolan, som gavs ut på statligt initiativ var mycket kritiserad av lärarna. Föreningen tillsatte därför en kommitté med uppgift att få fram bra alternativ.

Selma Lagerlöf skrev inte bara Nils Holgersson på uppdrag av lärarna. Hon kom också att medverka i Saga-böckerna. Bland annat med Spelmannen, som ingår i "Silvertornet", Saga nr 28. Illustration av Ernst Küsel.

Kommittén vände sig till Selma Lagerlöf, och 1906 kom första delen av Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige, följt av andra delen året därpå.

Resultatet blev en serie böcker under den gemensamma titeln *Läseböcker för Sveriges barndomsskolor*. I denna kom Verner von Heidenstams *Svenskarna och deras hövdingar* ut 1908 följt av bland annat *Sörgården* och *I Önemio* av Anna-Maria Roos.

Föreningen anlät också konstnärer som Nils Kreuger för att framställa tavelserier som reproducerades för att användas i undervisningen.

Skolbibliotek

Skolbibliotekens betydelse för undervisningen började uppmärksammas allt mer efter se-

Carl Larsson-målning återfinns på Jultomten, 1910.

kelskiftet, och bibliotekens antal ökade.

Sveriges Allmänna Folkskollärareförening bidrog aktivt till denna utveckling. I Svensk Läraretidning och i föreningens årsskrift publicerades anvisningar om biblioteksarbetet.

Man gjorde litteraturlistor som skickades ut och gjorde i ordning vandringsbibliotek som lånades ut till skolor.

Föreningen skänkte också 350 skolbibliotek till skolor som saknade sådana.

Medverkande

Saga, den i och med förlagsbildningen övertagna *Jultomten* och *Tummeliten* och övrig utgivning från förlaget visar en lång rad framstående och kända medarbetare, såväl författare, konstnärer, illustratörer som kompositörer medverkade.

Gerda Tirén, illustration i Robinson Kruse, Saga nr 2

I skaran återfinns namn som Jenny Nyström, Carl Larsson, Hjalmar Bergman, Gustaf Fröding, Elsa Beskow, Selma Lagerlöf, Verner von Heidenstam, Zacharias Topelius, Karl Aspelin, Louis Moe, Kaj Beckman, Bruno Liljefors, Albert Engström, Einar Nerman, Alice Tegnér, Gustaf Wennerberg och många, många fler.

Exempel ur Sagas utgivning

- ☐ Svenska folksagor
- ☐ Robinson Kruse / Daniel Defoe
- ☐ Tusen och en natt
- ☐ Onkel Toms stuga
- ☐ Harriet Beecher Stowe
- ☐ Jorden runt på 80 dagar
- ☐ Jules Verne
- ☐ Trojanska kriget
- ☐ Homeros Iliaden
- ☐ bearbetad av Fridtjuf Berg
- ☐ Gullivers undrbara resor
- ☐ Jonathan Swift
- ☐ HC Andersens sagor
- ☐ Drygt 20 samlingar med barnteater

Totalt kom över 300 titlar ut enbart i Saga-serien, sålda i sammanlagt över 4 miljoner exemplar. Till detta kom så bland annat utgivningen av *Jultomten*, *Tummeliten*, *Fågel Blå*, läroplanscher för skolan och ungdomsböcker i serierna *Ungdomens bibliotek* och *Stjärnböckerna*.

Källor

- Den svenska folkskolan 100 år (AB Svenska Bokförlaget, 1942).
- Föreningen, Federationen, Stiftelsen/Karl Olsson & Gunvor Larsson-Utas (Stiftelsen för förvaltning av Sveriges Allmänna Folkskolärares förenings tillgångar, 1988).
- I Sagas tjänst/Signe H Wranér (Pedagogiska skrifter 240, Svensk Läraretidnings förlag AB, 1966).
- Förteckning över Federationen Sveriges allmänna folkskoläreförenings konstsamling och arkiv.
- Svensk Läraretidnings Förlags AB 50 år/Antologi (Svensk Läraretidnings förlag AB, 1946)
- Sveriges Allmänna folkskoläreförening 1880 - 1946/ Nils Göransson (1947).
- Skolplanschernas värld/Staffan Ekegren (LTs förlag, 1988)
- Sagas stora katalog (1957)
- Sekelskiftets barnbokssyn/Göte Klingberg (Pedagogiska skrifter 239, Svensk Läraretidnings förlags AB, 1966)

Ge plats för kulturen

En av Lärarförbundets föregångare, Sveriges Allmänna Folkskoläreförening, och några av dess eldsjälar lade vid slutet av 1800-talet grunden till en banbrytande kulturgärning, för att väcka barns läslust och göra litteraturen tillgänglig för alla Sveriges barn i en tid då litteraturen var ett privilegium för de få.

Då startade bland annat Svensk Läraretidnings förlag och dess utgivning av Barnbiblioteket Saga, med titlar som ännu i våra dagar är uppskattad läsning.

Idag är skolgången avsevärt längre och närmast alla går vidare till gymnasieutbildningar. I förskolor och

Einar Nerman, illustration till Silverbergstrollen, i Saga nr 152

på fritidshem ägnas mycket tid till läsning. Biblioteken är fler. Arbetstiden är inte densamma.

Ändå har inte alltid kulturen och litteraturen en självklar ställning.

Lärarförbundets ambition är en skola där kulturen, läslusten och den goda litteraturen har en självklar plats, redan från förskolan. Fortfarande gäller målsättningen att ge alla barn tillgång till god litteratur.

Det är något som ständigt måste erövrast. Det gäller såväl att nå nya generationer som att ständigt arbeta för kulturens ställning i skola och samhällsdebatt. Inte minst i en tid då teknik och ekonomi spelar framträdande roller i samhällsdebatten.

Lärarförbundet
Segelbåtsvägen 15
Box 12229
102 26 Stockholm